

TESTEREP, NIEUWE GEGEVENS

door J.-B. DREESEN

Over TESTEREP¹, later verbasterd tot TERSTREEP, is in het verleden reeds veel inkt gevloeid.

Sedert het in 1956 uitgevoerde bodemonderzoek door Dr. Ing. Amerycks² is men erover eens dat TESTEREP een strook poldergrond was, gelegen tussen twee uiteinden die later Westende en Oostende zouden worden. Dit schorreiland was, vermoedelijk, langs de zee kant door duinen beschermd en van het overige poldergebied afgescheiden door een brede kreek. Het had als zodanig reeds in de 10de eeuw, na het einde van de vroegmiddeleeuwse transgressie bestaan. De eerste vermeldingen dateren uit 992 en 994³. Het werd in de eerste helft van de 11de eeuw door de Duinkerke III A-transgressie overspoeld, maar tekende zich vanaf 1065 opnieuw in zijn typische vorm af⁴. Vanaf dat jaar komt TESTEREP regelmatig weer in de teksten voor⁵.

De kreek die TESTEREP van het vasteland scheidde liep vanuit het IJzerestuarium in noordoostelijke richting, ongeveer parallel met de huidige kustlijn, om even voorbij het huidige Oostende in een ondiepe strandvlakte terug de open zee te bereiken⁶.

Het westelijke uiteinde van de kreek werd vóór 1167, op de plaats die daarvoor NIEUWENDAMME werd genoemd, afgedamd. Afgesloten van de zee verlandde de kreek geleidelijk en werd het eiland TESTEREP voor permanente bewoning geschikt⁷.

Westende de Testerep krijgt een eerste vermelding in 1103, maar wordt regelmatig vermeld vanaf 1173. In 1235 verschijnt "parochia Sancta Maria de Testerep", het huidige Mariakerke, in de archieven.

1 Gysseling Maurice. Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (voor 1226) deel II 1960. Blz. 957.

2 Werk uitgevoerd onder auspiciën van het I.W.O.N.L. in het kader van de opname van de bodemkaart van België door het Centrum van Bodemkartering (Directeur Prof. Dr. R. Tavenier).

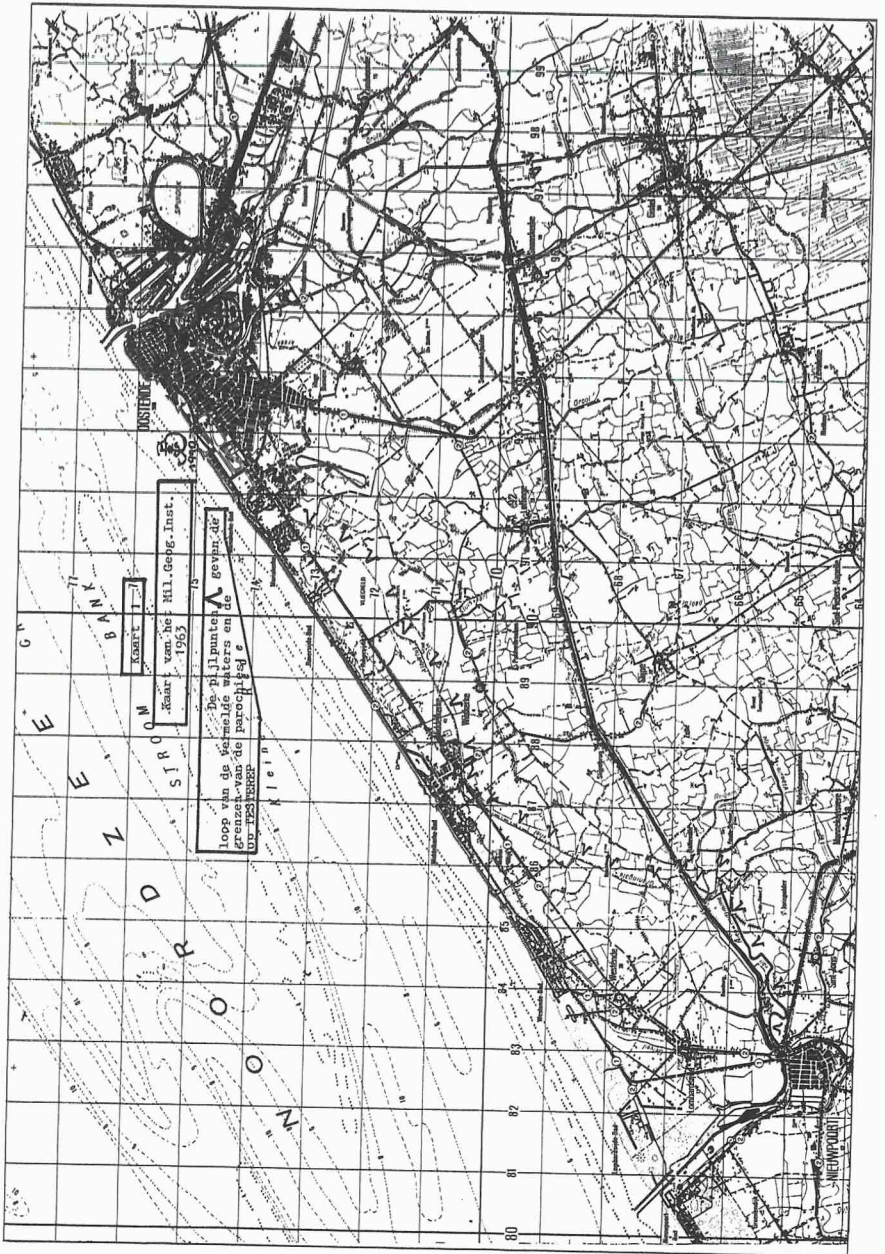
3 Boterberghe. Historische Geografie van het overstromingsgebied van de IJzer in de Middeleeuwen. In Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent. Nieuwe reeks. Deel XVI. 1962. Blz. 92.

4 ibidem.

5 ibidem.

6 J. Ameryckx. Dr. Ing. in Biekorf 1955. Blz. 268.

7 Verhulst A. Het landschap in Vlaanderen. Antwerpen 1964. Blz. 27.

Kaart 1

Middelkerke in Testerep wordt regelmatig vermeld vanaf 1226, maar had reeds een eerste vermelding in 1218. Oostende Testrepe wordt voor het eerst vermeld in 1302 maar de naam Oostende komt in een tekst voor van 1265, en daarna in 1266 en 1267 bij de oprichting als stad ¹.

Waarschijnlijk was het begrip TESTEREP als eiland tegen het einde van de 13de eeuw zodanig verland dat het in 1290 voor het eerst vermelde Walravensyde het bijvoegsel "in of de TESTEREP" niet meer krijgt ².

Alhoewel E. Vlietinck de naam Sinte Catharina-Terstreep aanhaalt komt die naam op alle gekende archiefstukken slechts éénmaal voor. De juiste naam van deze parochie is Sinte Catharina-West en ze heeft nooit op TESTEREP gelegen ³.

Dank aan A. Van Speybroeck (Biekorf 1891, blz. 90 en 91) en J. Ameryckx (Biekorf 1955, blz. 267 t.e.m. 270) werd onze aandacht gevestigd op het feit dat de kreek tussen TESTEREP en het vasteland, die geleidelijk verland was tot een afwateringsgracht, op de kaart van FERRARIS (1777) aangegeven staat als het GROOT GELEED.

Op de kaarten van het Militair Geografisch Instituut van het jaar 1963 heeft deze belangrijke afwateringsgracht verschillende namen. Vanaf Mariakerke tot Middelkerke noemt hij ALBERTUSGELEED, van Middelkerke tot over de vaart van Nieuwpoort naar Passendale GRANINGATEVLIET en vandaar tot aan de Ganzepoot van Nieuwpoort de KREEK VAN NIEUWENDAMME. J. Ameryckx vestigde, in zijn hierboven vermelde bijdrage, de aandacht op het feit dat deze afwateringsgracht over zijn ganse loop de grens vormt tussen de parochies die op TESTEREP lagen en de parochies die tot het vasteland behoorden.

De meest geschikte kaarten om deze toestand na te gaan zijn uiteraard de kaarten die dateren van voor de fusies der gemeenten in 1972 en 1977. Hierop komen namelijk nog de oude gemeentegrenzen voor. Tot staving van de door J. Ameryckx aangehaalde toestand gebruiken we een kopie van de hiervoor aangehaalde kaart van 1963 (kaart 1).

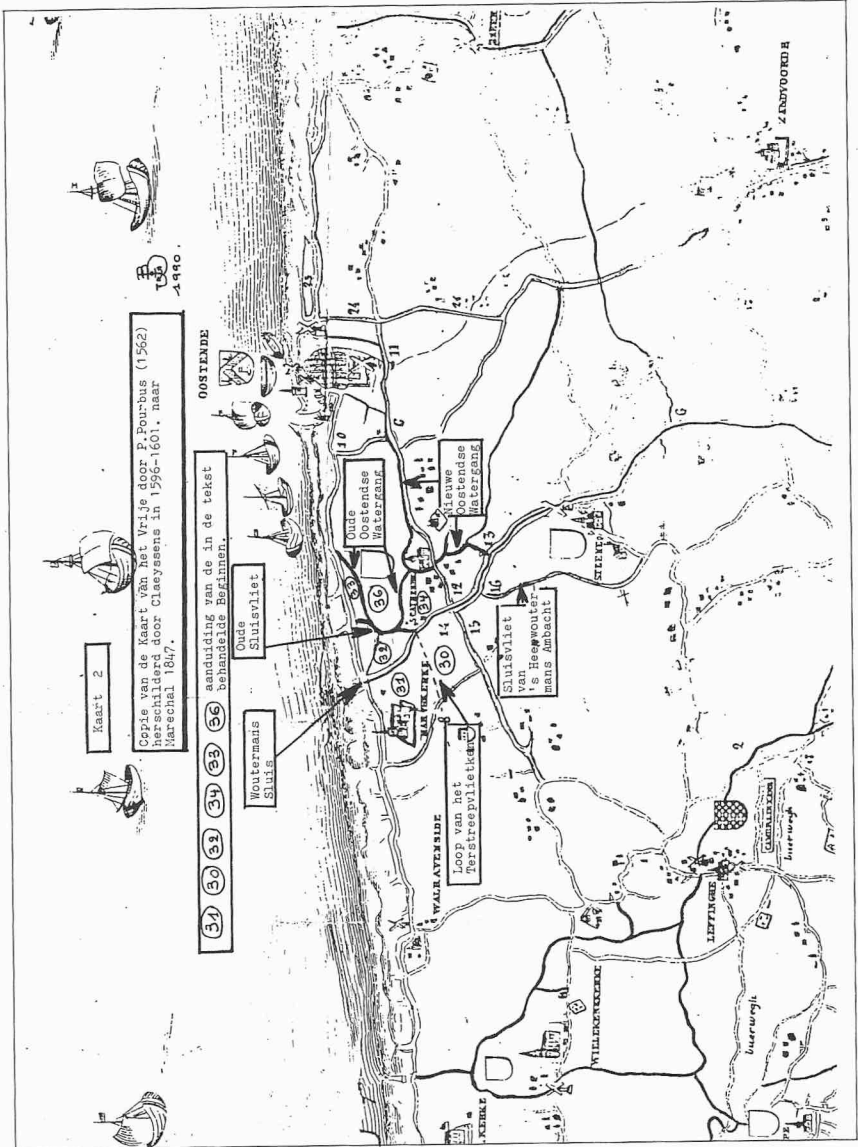
Op deze kaart vormt het Albertusgeleed, vanaf de Steense Dijk, in zijn loop naar het westen, de grens tussen Mariakerke en Stene (Stene = Sinte Catharina-West, want dit gebied werd eerst na 1761 door Stene in bezit genomen). Daarna vormt dit geleed, achtereenvolgens de grens tussen Mariakerke en Leffinge, Middelkerke en Leffinge en Middelkerke en Wilskerke.

Ter hoogte van de kerk van Middelkerke verandert de naam van het Albertusgeleed in die van Graningatevliet. Deze vliet vormt dan eerst de grens tussen Middelkerke en Wilskerke, buigt dan naar het zuiden af en vormt er

1 K. De Flou. Woordenboek der Toponymy. Brugge 1933. zie onder de opgenoemde plaatsnamen alsook onder Testerep.

2 ibidem.

3 Dreesen. J.B. Sinte-Catharina-West. in tijdschrift De Plate. 17de jg.nr 9/88 blz. 88/159 t.e.m. 88/164.

Kaart 2

Cepie van de Kaart van het Vrije doer F. Fourbus (1562)
 herstellend door Claeysens in 1790-1601. naar
 Marschal 1647.

- 37 30 31 32 33 34 35 36
 aanduiding van de in de tekst
 behandelde Begijnen.

Woutermans
 Sluis

Oude
 Swuisvliet

Oude
 Oostendse
 Watergraaf

Swuisvliet
 van
 van Heepwouter-
 mans Abbecht

Loop van het
 Terstrepolietkanaal

Kaart 2

voor een stukje nog de grens tussen Middelkerke en Slype en daarna tussen Westende en Slype.

Over de vaart van Passendale verandert de naam van de vliet in die van Kreek van Nieuwendamme en vormt nog, voor een klein stukje, de grens tussen Westende en Slype en daarna tussen Westende en Sint Joris.

De begrenzing tussen het eiland TESTEREP en het overige Polderland ligt dus, zelfs nu nog in de 20ste eeuw, vanaf de Steense Dijk tot aan Nieuwpoorthaven nauwkeurig afgelijnd.

Bij het vermelde bodemonderzoek in 1956 werd de bebouwde zone van het Oostendse grondgebied niet betrokken. Dit was tenandere het geval voor al de bebouwde zones aan de kust.

Door het feit dat de omgeving van Oostende, de zogenaamde Historische Polders van Oostende, tussen 1584 en halfwege de 18de eeuw, voor grote delen, tweemaal per dag onder water heeft gestaan, onderging dit gebied, topografisch, zodanige veranderingen dat er van de configuratie van dit landschap vóór 1584 niets meer te herkennen valt. De enige overgebleven herkenningspunten zijn de Dijk van de Blankenbergse Wateringen, die van Bredene naar Oudenburg loopt, de Steense Dijk die van Mariakerke tot aan de vaart van Passendale loopt en in mindere mate de vaart van Nieuwpoort naar Passendale tussen Snaaskerke en Passendale.

Ten oosten van de Steense Dijk is het, in tegenstelling met de situatie ten westen ervan, niet meer mogelijk op basis van recente kaarten de scheiding tussen TESTEREP en het vasteland te trekken.

De oplossing voor dit vraagstuk wordt ons echter gegeven door de vergelijking van twee archiefstukken.

Het eerste is de kaart van het Brugse Vrije geschilderd door P. Pourbus in 1562 en herschilderd door Claeysens in 1596, die ons een beeld geeft van de situatie in 's Heerwoutermansambacht voor de inundatie van 1584 ¹, en waarvan we het stuk met betrekking tot de omgeving van Oostende reproduceerden. (kaart 2).

1 Kaart van het vrije. (tot voor kort in het Stadhuis van Brugge, momenteel in de reserve.) geschilderd door P. Pourbus, naar waarnemingen door hem gedaan, voor het gedeelte van het West-Vrije, tussen 12/8 en 9/3/1562. Herschilderd door Pierre Claeysens, tussen 1596 en 1601 omdat de "Pourbus-kaart" teniete ging". Notice sur la carte Geografique et Heraldique du Franc de Bruges. Ouvrage de Pierre Pourbus. door M. le Chevalier Marechal. 1847.

Het tweede stuk is de Ommeloper van 's Heerwoutermans-ambacht uit 1559 ¹ in het vermelde jaar, dus ook voor de inundatie van 1584 ². Als aanvulling hierop maken wij ook nog gebruik van een paar vermeldingen van archiefstukken die, waarschijnlijk, in de laatste wereldoorlog in de brand van het Oostendse Stadhuis verloren gingen maar die we kennen uit de werken van E. Vlietinck ³ en V. Fris ⁴.

Wij hernemen de draad aan de Steense Dijk.

Ten westen hiervan vinden we in de Ommeloper een eerste referentiepunt. Daar vormt namelijk het TERSTREEPVLIETKEN de grens tussen 31ste Begin (Mariakerke) en het 30ste Begin (Sint Catharina-West, sedert 1761 Stene). Aan de oostzijde van de Steense Dijk noemt dit water, volgens de tekst van de Ommeloper, de OUDE SLUISVLIET en vormt er de grens tussen het 32ste Begin, dat tot de parochie van Mariakerke behoorde en op TESTEREP lag en het 34ste Begin dat tot Sinte-Catharina-West behoorde en er niet op lag. Nog iets verder verandert, in de tekst, de naam Oude Sluisvliet in die van OUDE OOSTENDSCHE WATERGANG, die de scheiding vormt tussen het 33ste Begin dat tot Mariakerke behoort en het 36ste Begin van Sinte Catharina-West. De OUDE OOSTENDSCHE WATERGANG wordt dan verder als de grens van verscheidene percelen genoemd tot hij halverwege het 36ste Begin dood loopt tegen de "dyckersgracht jehens de dunen". Door vergelijking van de oppervlakten van de beginnen met de huidige situatie kunnen wij dit punt bepalen als zijnde het huidige ROYAL PALACE-complex.

Bij nauwkeurige lezing van de tekst van de Conventie van 12(n.s) januari 1285 ⁵ betreffende de "Canalisatie van een watergang zuid van de Stad. (Oostende)" blijkt er telkens sprake te zijn van het "widene en diepene" van een bestaande waterloop.

Anderzijds geeft de Conventie van 27 april 1443 als argumentatie, voor het graven van een NIEUWE OOSTENDSCHE WATERGANG, aan dat "... also

-
- 1 Rijksarchief Brugge. D4-12. Watering Blankenberge onder Documenten zonder rechtstreeks verband met de Watering. Nr 517. Ommeloper van de Watering van 's Heerwoutersmans, 16de tot 41ste Begin Anno 1559.
 - 2 Dreesen J.B. Chronologie van de Vloeiing in het jaar 1584. Bijdrage in het tijdschrift De Plate. 17de jg. nr. 12/88. Blzn 88/247 tem 88/250.
 - 3 E. Vlietinck. Het oude Oostende en zijne driejarige belegering (1601-1604). Oostende 1897. Blz. 68. 3de paragraaf.
 - 4 Fris Victor. Toelichtingen op de stadskaat van Oostende van J. Van Deventer. in Charles Ruelens. Atlas des villes du Pays-Bas de J. Van Deventer. 4 boekdelen. Koninklijke Bibliotheek Brussel.
 - 5 Vlietinck. Cartulaire d'Ostende. blz. 76. nr. 11. 1285 (n.s) janvier. Conventie tussen de stad Oostende en de Watering van 's Heerwoutermans Ambacht met betrekking tot de kanalisatie van een watergang ten zuiden van de stad. Tractaten en verbanden tusschen de Stede van Oosthende, die vanden lande van den Vrye ende 's Heerwoutermans Ambacht in daten duust IIC LXXXIII. Cartulaire fo 32 v.

zy hadden gheplogen 't hebben **vanouden tiden in een andere plaats**, die vervult ende te niete ghedaen is, **biden inzetten van den nieuwen dike** gheleit zyn mits den groten vlooden van der zee dier ghewerbe hebben ..." ¹.

Uit de vergelijking van de twee voornoemde teksten leiden we af dat :

1. de Oude en de Nieuwe Oostendse Watergang niet op dezelfde plaats lagen ;
2. de Oude Oostendse Watergang een uitdieping en verbreding was van een bestaande waterloop, terwijl de Nieuwe Oostendse Watergang volledig gegraven werd ;
3. de Oude Oostendse Watergang teniet was gegaan bij het inzetten van een nieuwe dijk.

Vermits nu in de Ommeloper, west van de Steense Dijk, sprake is van een Terstreepvlietken en deze waterloop op de oostkant verder gaat maar van naam veranderd is tot Oude Sluisvliet en verderop in Oude Oostendse Watergang, hebben we hier, naar alle waarschijnlijkheid, te maken met het verder verloop van het TERSTREEPVLIEKTEN. Temeer daar deze waterloop ook hier de grens vormt tussen een parochie die op TESTEREP lag (Sancte Mariae de Testerep = Mariakerke) en een andere die op het vasteland lag (Sinte-Catharina-West).

Waar halverwege het 36ste Begin de Oude Oostendsche Watergang - die we daareven identificeerden als het vervolg van het TERSTREEPVLIEKTEN oostelijk van de Steense Dijk - doodloopt tegen de "dyckersgracht" verliezen we, voorlopig, het spoor van de scheiding tussen TESTEREP en het vasteland. Enkele honderden meters verder nemen we de draad echter terug op.

In diverse teksten, in verband met het oude Oostende, en geciteerd door E. Vlietinck, is er sprake van een water, de LEET genoemd, dat aan de zuidkant van de oude stad gelegen was en ten noorden van de omstreeks 1390 aangelegde dijk van het Brugse Vrije. Vlietinck refereert naar twee rekeningen die waarschijnlijk in de brand van 1940 verloren gingen ².

1. Rekening 1409 "Besteding van enen steendam lighende over de **LEED, die leght tusschen de houden schependomme ende de nieuwen.**"
2. Rekening 1434. "item zo nam Gheraert, filius Bertelmeens tieghen Burchmeesters en Schepenen te verdelvne ende te vervaghenen **den leed die leecht in 't ghesceet van de ouden schependomme en van den nieuwen**, lanc zijnde LXXXIII roeden."

1 Feys E. en Vandecasteele D. "Histoire d'Oudenbourg" Tome 1+2. 1873.II. Pieces justificatives. Blz. 74 t.e.m. 80.

1443-27 april. Jugement rendu par les échevins du Franc en cause de la ville d'Ostende contre certains propriétaires de terrains situés dans le métier 's Heerwoutermans Ambacht enz. zie tekst die in het Nederlands is.

2 Vlietinck. Het Oude Oostende en zijn driejarige belegering. Oostende 1897. Blz. 68 noot 4 en 5.

Ook Viktor Fris, in zijn commentaar van de Van Deventerkaart van Oostende¹ zegt: "Le Havre interieur occupait l'emplacement du Leet, ou cours d'eau, qui coulait avant 1446 devant la digue du Franc élevé en 1390 ..."

Volgens deze bronnen vormde de Leet de grens tussen het oud en het nieuw schependom. Het nieuwe schependom, of de nieuwe stad, werd gebouwd, voor het grootste deel op de grond van Sinte Catharina-West, - een ander deel kwam van de graaf en een deel van Sint Donaas van Brugge - dat behoorde tot 's Heerwoutermans Ambacht in het Brugse Vrije. Het bewijs hiervan wordt gegeven door het geschil over de kerkelijke bevoegdheid in de Nieuwe stad. Jarenlang bestond hierover een betwisting tussche Oostende en Sinte Catharina-West die uiteindelijk, bij pauselijke beslissing beslecht werd in het voordeel van Oostende².

Volgens Vlietinck en Fris werd de binnenhaven in 1446 gegraven in de bedding van de Leet, die daarmee verdween. Hier ligt dan ook, naar alle waarschijnlijkheid, de reden van de vlugge vooruitgang bij het graven van deze eerste haven van Oostende: 27 december 1445. Toelating tot het graven

van de haven door Filips de Goede.

29 mei 1446. Besteding van Oost- en Westpolders.

18 oktober 1446. Doorsteken van de zeedijk aan de westkant van de oude stad. Twee dagen later lopen de eerste haringschepen binnen.

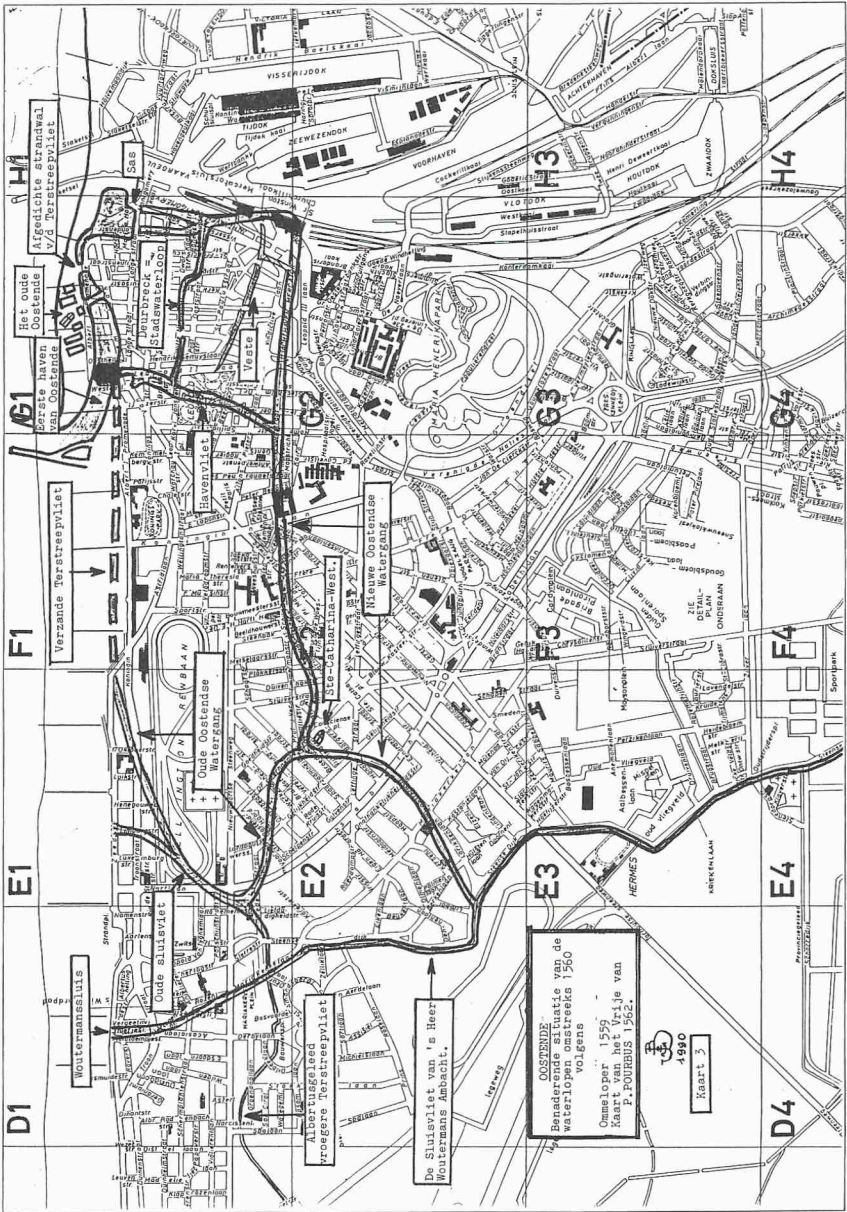
Het graafwerk bestond in feite uit het uitdiepen van een bestaande bedding, die van de Leet.

Ook hier vormde dus een water, de Leet, de grens tussen beide parochies, Oostende dat aan het oostelijke uiteinde van TESTEREP lag (in fine orientalis de Testerep) en Sinte Catharina-West, dat er niet op lag. De Leet was naar alle waarschijnlijkheid de restant van de strandwal van de Terstreekpreek die ten oosten van de stad in verbinding stond met de zee.

Het moet een zwak punt zijn geweest in de strijd tegen de zee. Niet voor niets legde de Brugse Vrije, ten zuiden hiervan, in 1390 een dijk aan.

1 Fris. V. Toelichtingen op de stadskaart van Oostende van J. Van Deventer enz. para 31. binnenhaven.

2 Vlietinck. E. Het oude Oostende en zijn driejarige belegering (1601 - 1604). Blzn 38 e.v.

Kaart 3

Anderzijds blijkt dat deze plaats bij diverse gelegenheden door de zee bedreigd werd. Ook werd hier, door de relatieve laagligging van het gebied, het sas gegraven dat de haven bij laag water moest spuien. Anderzijds was het ook op deze plaats dat in 1584 "de duinen geslecht werden" teneinde de omgeving van Oostende onder water te zetten en zo de oorzaak te worden van het ontstaan van de GEUL, de tweede haven van Oostende ¹.

Uit het voorgaande mogen we besluiten dat :

1. De theorie van Ameryckx, waarbij de oude Terstreepvliet de grens vormde tussen de parochies van TESTEREP en het vasteland kan doorgetrokken worden ten oosten van de Steense Dijk tot aan de huidige haveningang. Het enige stuk dat voorlopig niet met nauwkeurigheid kan gesitueerd worden ligt tussen het Royal Palace-complex en de huidige Kursaal (kaart 3).
2. Het grootste gedeelte van het eiland TESTEREP bestaat nog. Het oostelijk deel ervan, tussen Middelkerke en het Royal Palace-complex te Oostende ging gedeeltelijk verloren. Het oostelijke uiteinde ervan (in fine orientalis de Testerep) tussen het Royal Palace-complex en de huidige haven verdween volledig.

J.B. Dreesen.

1 Verbanck. R. Blutsyde ? Ter Ceure ? Legende en werkelijkheid. in Bredeniana. Jubileumboek 900 jaar Bredene 1988. Blzn 87 t.e.m. 93.